

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Komparace postavení české a britské ženy na konci 19.
a na počátku 20. století**

Nikola Haisová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

**Komparace postavení české a britské ženy na konci 19.
a na počátku 20. století**

Nikola Haisová

Vedoucí práce:

Mgr. Martin Urban

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2018

.....

Touto cestou bych chtěla poděkovat Mgr. Martinu Urbanovi za cenné rady, odborné vedení a nekonečnou trpělivost při zpracování mé bakalářské práce.

OBSAH

Úvod.....	1
1 Žena v českých zemích na přelomu století	3
1.1 Život české ženy.....	3
1.2 Žena v pozici zaměstnance.....	7
1.3 Boj žen za volební právo.....	10
2 Žena v Británii na přelomu století	15
2.1 Život britské ženy.....	15
2.2 Žena v pozici zaměstnance.....	17
2.3 Boj žen za volební právo.....	20
3 Komparace české a britské ženy na přelomu 19. a 20. století	24
Závěr	27
Seznam použité literatury	29
Literatura.....	29
Internetové zdroje.....	31
Resumé.....	33

ÚVOD

Otázka postavení žen ve společnosti byla v dějinách snad všech států mnohokrát diskutována. Velká Británie ani české země toho nebyly výjimkou. Ženy byly odjakživa vnímány jako „nižší“ pohlaví, přičemž hlavní slovo měl vždy muž, ať se to týkalo domácnosti či politiky. Avšak tato neuspokojivá situace začala výrazně gradovat na přelomu 19. a 20. století. Ženám bylo zabraňováno dosahovat vyššího vzdělání a byly nuceny vyhledávat podřadné práce. Muži v ženách viděli možnou konkurenci a tímto intelektuálním odporem si udržovali své vůdčí postavení. Situace se však začala brzy obracet. Nespokojenost ohledně ženského monotónního zaměstnání se přelila do politického dění.

Cílem této bakalářské práce je porovnat postavení české a britské ženy ve vybraných oblastech života ve společnosti. Jako témata vhodná pro porovnání v rámci bakalářské práce se ukázala být manželství, dále jsou to vzdělání, pracovní příležitosti či politické postupy za dosažení volebního práva.

Práce je rozdělena do 3 základních kapitol. První dvě popisují postavení žen v českých zemích a Velké Británii, třetí kapitola pak postavení žen v obou zemích komparuje.

První kapitola tedy pojednává o postavení české ženy ve společnosti. První podkapitola této kapitoly se zabývá rolí ženy v manželství, kde mužovo slovo mělo samozřejmě větší váhu. Dále výchovu dětí i choulostivým tématem lesbické lásky. Zároveň podkapitola pojednává o ženách, tzv. starých pannách. Dalším tématem této podkapitoly je vzdělání. V druhé podkapitole je pojednáno o zaměstnávání žen v českých zemích a jejich profesích. V poslední podkapitole se pak rozebírá činnosti české ženy v politické sféře.

Následující druhá kapitola se zabývá ženou anglickou a je rovněž rozdělena do tří podkapitol. První podkapitola studuje ženu v domácnosti a zvyklosti v tomto ohledu. Téma se lehce dotkne ideální ženy s důrazem na vizáž. Samozřejmě i u anglické ženy je popsáno vzdělání, zejména to univerzitní. Třetí podkapitola pojednává o ženské politice v Británii, ta uzavře celé dva celky.

Třetí a poslední kapitola je se pak soustředí na samotnou komparaci žen v českých zemích a Velké Británii. Všímá si zajímavých odlišností a rozdílných východisek českých a anglických žen v boji za rovnoprávné postavení ve společnosti a volební právo.

Pokud jde o zdroje bakalářské práce, pak česká literatura je samozřejmě hojně zásobena tituly s tematikou ženské otázky. Velkou oporou této práce byla kniha *Žena v českých zemích od středověku do 20. století* založená na spolupráci autorek Boženy Kopičkové, Jany Burešové a Mileny Lenderové. Spolupráce těchto autorek vedla k rozsáhlému zmonitorování situace žen v českých zemích s rozsáhlými a detailními informacemi. Z kvalitativního hlediska je nutné vyzdvihnout autorku Martinu Kratochvílovou. Autorka se zabírá nejen českou ženou (dokonce i ženou na Plzeňsku), ale svůj zájem soustředí i na britské ostrovy. Knihy Marty Kratochvílové jsou čtivé i díky tomu, že autorka se nezdráhá pojednat i o tabuizovaných tématech. Komplexní shrnutí ženského vzdělání v českých zemích se nachází v knize *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*, kterou sepsala Marie Malínská. Autorka zpracovává téma vzdělání, díky němuž se ženy mohly posunout a vstoupit i do kruhů politiky. Kaari Utrio se zabírá ve své knize *Dcery Eviny* dříve velice ošemetným tématem – lesbickou láskou. Knihou přibližuje tehdejší situaci leseb a vysvětluje, že neexistuje jen ženský nebo naopak mužský svět, ale jen společný svět. Temnou stránkou tehdejší společnosti (ale dá se říci i dnešní) byla prostituce, a i ta má svoji knihu: *Nejstarší řemeslo, kulturní dějiny prostituce* od Lujo Bassermann. Kniha kopíruje pomyslnou linku historie a společně s ní informuje o prostituci až do dnešní doby. V práci *Zrození moderní ženy*, kterou vypracovala Lynn Abramsová, se autorka této bakalářské práce také dozvěděla mnoho, a to jak o české, tak i na britské ženě. Z této obsáhlé práci by se dalo vycházet i pro studium žen jiných národností, jelikož kniha pojímá tematicky celou Evropu. Pokud jde o téma žen v Británii, dostupné zdroje byly značně omezené. Ke studiu anglické ženy byla největším přínosem disertační práce Stanislava Tumise. Tumis se ve své práci zaměřil právě na postavení žen ve viktoriánské a edwardiánské společnosti. Autor se snažil pokrýt snad všechna možná témata.

1 ŽENA V ČESKÝCH ZEMÍCH NA PŘELOMU STOLETÍ

1.1 Život české ženy

Svatební den byl pro dívky důležitým předělem mezi světem dětské nevinности a světem dospělé ženy, jak z hlediska duševního, tak i fyzického.¹ Když nadešla svatební noc, muži již měli nějaké zkušenosti (nebo se to alespoň předpokládalo), ale mladé novomanželky jen s mlhavou představou a lehkým strachem očekávaly, co se bude dít. Dívkám bylo již od útlého dětství vštěpováno, aby byly poslušnými a pracovitými manželkami, a hlavně svému choti dobrými společnicemi. Manželství pro ženu znamenalo ekonomickou stabilitu, ale na druhou stranu se zavázala být podle zákona legitimizovaným majetkem svého chotě.² Ale ne ve všech manželství to tak fungovalo. Nejčastěji panovala mezi manžely vzájemná úcta. Mělo se za to, že muž jednal jako myslící bytost, zatímco ženu ve všem ovlivňují city. Většina manželství byla dohodnutá rodiči. Nebralo se ohled, zda se pár k sobě hodí. Důležité bylo, zda ze sňatku bude nějaký zisk. Pro nadcházející manžele bylo důležité, že se oprostili od rodičovské moci a získali jakousi nezávislost. Ve výběru dohodnutých partnerů hrálo významnou roli mnoho faktorů. Například plodnost v rodině, věno, pověst, společenské postavení, ale dozajista i finance. Samozřejmě existovaly i sňatky bez předchozí domluvy. Těm se však začalo dařit až s blížícím se přelomem 19. na 20. století.

Bylo ale obecným pravidlem, že manžel měl v domácnosti poslední slovo. I když výdělečně činný byl muž, o finance a celkové účetnictví se starala žena. V průběhu 19. století nastal velký posun. V jeho první polovině vládly teorie Magdaleny Dobromily Rettigové. Snažila se z žen pomoci svých knih³ vytvářet hospodyňky. Věřila, že zdatná kuchařka a hospodyňka má nemalý podíl na úspěchu svého muže.⁴ V druhé polovině 19. století se už ale modernizace společnosti dostala i do české domácnosti. Americký klub dam v čele s Vojtěchem Náprstkem, který mluvil o zkušenostech z USA, propagoval zavedení technických novinek k usnadnění domácích prací. České ženy tak začaly využívat šicí stroje nebo svítiplyn při vaření. Na počátku 20. století feministka

---

1 KRATOCHVÍLOVÁ, Martina, *České země 1850–1920. Gender, sexualita a postavení ženy ve společnosti*, diplomová práce, Plzeň 2015, s. 63.

2 ABRAMSOVÁ, Lynn, *Zrození moderní ženy. Evropa 1789–1918*, Praha 2005, s. 71.

3 *Mladá hospodyňka v domácnosti, jak sobě počínati má, aby své i manželovi spokojenosti došla (1840)*; *Martha. Poučné a zábavné čtení pro dívky, které chtějí býti dobrými ženami (1844)*; *Kuchařská kniha (1919)*

4 KRATOCHVÍLOVÁ, *České země 1850–1920*, s. 14.

Tereza Nováková propagovala další stupeň moderní domácnosti v podobě společné kuchyně, prádelny a žehlíren.⁵

I když zbožnost pomalu upadala, i v 19. století se žena samozřejmě ještě aktivně modlila. Náboženství ovlivňovalo život jak ženy, tak i její rodiny. Docházely do kostela, účastnily se náboženských cest a plnily povinnosti, jako bylo přijímání, křest dítěte nebo zpověď.⁶ Víra byla také nedílnou součástí výchovy dětí. Co se týče ateismu, ten byl dosud věcí ryze soukromou.

Výchova dítěte byla orientovaná především na tělesnou a mravní stránku. Metody a rady na výchovu dětí se předávaly z generace na generaci v podobě memoárů, dopisů či jen z vyprávění. Ženské poznámky však postrádaly opěvování mateřství jako velkolepé poslání ženy, jak tomu bylo v knihách psanými muži. Reakce na těhotenství byly u žen různorodé. Často bylo šťastné s vidinou kudrlinek na hlavě miminka a malých nožiček. Prvorodičky ale trpěly už dlouho před porodem obavami, či dokonce hrůzou, pokud se jednalo o nechtěné těhotenství.

S emancipačním hnutím se do popředí dostala i otázka chráněného pohlavního styku. Oproti anglosaským zemím, kde na takovou regulaci plodnosti byly spíše kladné ohlasy jako ohled na ochranu ženského zdraví, v českých zemích se na ochranu před těhotenstvím pohlíženo kriticky.⁷ Byla to právě polovina 19. století, kdy na trh přišel širší výběr metod chránících před nechtěným otěhotněním. Nově se začaly používat injekce pro výplach pochvy, poševní pesary nebo vaginální houbičky.

Zatímco v první polovině 19. století se výchova dítěte obešla bez citů a nutno říci, že projevem rodičovské lásky byl pouhý polibek na dobrou noc, v druhé polovině 19. století se rodinné lásce jen přálo. Posílené rodinné vazby s fenoménem „sladkého domova“ se táhly napříč 20. stoletím.⁸ Velké obavy panovaly z přehnané péče, narušení morálky a duševního stavu dítěte. Takovým dětem pak bylo doporučováno trávit čas s jejich vrstevníky a tím docílit socializace.

Na počátku 19. století nikdo neměl potuchy, jak by lesbická láska mohla fungovat. Společnost nahlížela na tyto ženy buďto lítostivě, jako by byly oběťmi nějaké strašlivé choroby nebo jako na pornografickou výstřednost, která jen dokázala zvýšit mužské erotické vzrušení. Nikdo si ale nedokázal představit, jak by lesbický vztah mohl

---

5 KRATOCHVÍLOVÁ, s. 90–91.

6 Tamtéž, s. 116.

7 KRATOCHVÍLOVÁ, Martina, *Postavení ženy na Plzeňsku ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století v českém a evropském kontextu*, Plzeň 2017, s. 64.

8 Tamtéž, s. 65.

fyzicky fungovat bez penetrace, mužova proniknutí do ženy.⁹ Se strachem, že by se ženy osamostatnily a přestávaly vyhledávat ženichy, se na lesbickou lásku začalo pohlížet s postupem času jako na něco atypického. Jako na něco, co do společnosti nepatří. V 70. letech 19. století se začal objevovat pojem transvestismus.¹⁰ Pojem se vžil v souvislosti s muži, oblékajícími se jako žena, avšak nacházejícími zalíbení v ženách. K přelomu 19. a 20. století se láska mezi ženami odsuzovala jako nemoc. Povědomí o lesbách se nevylepšilo ani literaturou, která tyto ženy úplně zavrhovala a vyobrazovala je jako prostitutky prolezlé levnými parfémy a syfilidou z plesnivých hospod. Až v 60. letech 20. století se objevily první ohlasy a boje za jejich přijetí do společnosti.

Vedle nepochopené společnosti leseb se vyskytovala ještě jedna skupina odsouzená společností. Ženy, které patřily do té druhé skupiny, se rozhodly na lásku zanevřít, a právě ty se pak vyloučily na okraj společnosti. Buďto pro ně byl stav manželský nedosažitelný nebo se ho vzdaly ve prospěch zaměstnání. Aby takové ženy nevytvářely konkurenci mužům, musely si najít vhodné pracovní prostředí, kterým se staly dívčí školy, nemocnice nebo práce služky. Život „staré panny“ byl o mnoho těžší a složitější než život starého mládence jak ve společenské sféře, tak i ekonomické. Málo pracovních příležitostí a nižší mzdy, než u mužských protějšků vedly k tomu, že ženy vedly problematický život. Ženy, které se snažily ekonomicky vyjít, praktikovaly „shlukování starých panen“.¹¹ To bylo veřejné označení pro společné bydlení několika neprovdaných žen. Avšak ne úplně všechny ženy byly zcela nezávislé. Některé staré panny zůstávaly ekonomicky zabezpečené v rodinném kruhu, kde se staraly o staré nebo nemocné členy rodiny. I když s první světovou válkou přišla změna v mnoha sférách, pohled na staropanství se nezměnil.

První pokusy o povinnou školní docházku dívek a žen je spojováno už s tereziánskou epochou. V dívčích školách se učilo podle programu tzv. trivium. Ten zahrnoval lehké počty, čtení, psaní plus pár hodin týdně náboženství.¹² Tato technika výuky se nezměnila ani v druhé polovině 19. století, kdy stále byla výuka chlapců a děvčat na jiné kvalitativní úrovni. Pro dívky z nižší vrstvy bylo triviální vzdělání jediným dostupným zdrojem informací. Ovšem dívky ve vyšších vrstvách si mohly dovolit soukromého učitele. Vedle samostatných soukromých učitelů přetrvávala také

---

9 UTRIO, Kaari, *Dcery Eviny*, Praha 1994, s. 191.

10 Tamtéž, s. 194.

11 ABRAMSOVÁ, s. 94.

12 BAHENSKÁ, Marie, *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha 2005, s. 9.

existence soukromých dívčích ústavů, které se zaměřovaly spíše na hudbu, společenské chování, cizí jazyky a tělocvik. Mezi známější ústavy patřil např. Ústav Anny Tesařové nebo Ústav manželů Svobodových.¹³ Jako první dívčí veřejná škola se uvádí škola Budeč otevřená roku 1842. Založil ji pedagog Karel Slavoj Amerling. Bohužel kvůli finanční vyčerpanosti škola dlouho nefungovala.

Velikou průkopnicí v ženském vzdělání byla Eliška Krásnohorská. Z její iniciativy vznikl ženský spolek Minerva a se záštitou tohoto spolku a s pomocí poslance Karla Adámka se 26. června 1890 otevřelo dívčí soukromé gymnázium stejného názvu.¹⁴ Stalo se tak nejstarším dívčím gymnáziem v Rakousko-Uhersku. Ale rovnocenné osnovy jak pro chlapce, tak i pro dívky platily v Minervě až od roku 1902.

Gymnázium Minerva se stalo záštitou žen, kterým bylo povoleno na Filozofické fakultě české univerzity setrvat jako hospitantky a navštěvovat některé přednášky. Tam také roku 1900 poprvé absolvovaly ženy se zaměřením na učitelství, a jako profesorky je přijalo gymnázium Minerva. Zdeňka Baborová roku 1901 úspěšně završila své studium získáním doktorátu z filozofie (obor zoologie a botanika).¹⁵ Zpočátku se univerzity a tituly žen zaměřovaly jen na filozofii, poté i na medicínu. Ženy byly připuštěny ke studiu lékařství v roce 1900 a hned dva roky na to se Anna Honzáková stala první ženou, která vystudovala pražskou lékařskou fakultu a získala diplom. Také byla promována jako doktor veškerého lékařství.¹⁶ Od té doby se řady na lékařské fakultě postupně začaly plnit ženami. Enormní nárůst žen na lékařských fakultách byl pochopitelně zaznamenán v období před 1. světovou válkou.

Ženy ale žádaly studium i jiných odvětví. První právničkou se stala až roku 1918 Anděla Kozáková-Jírová, která si ke svému prvenství připojila i status první notářky.¹⁷ A dalším odvětvím, kterého ženy dosáhly, se stala matematika, jež vystudovala Marie Fabiánová.

Ministerský výnos z roku 1919 prohlašoval, že dívky jsou rovnocenné chlapcům ve studiu, ale se zavedením to lehké nebylo. Dívky směly navštěvovat chlapecké školy

---

13 *Rozvoj vzdělávání žen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, in: Rovné příležitosti [Online], [cit. 2018-03-17]. Dostupné z: <https://www.rovne-prilezitosti.cz/clanky/clanek-3.html>.

14 MALÍNSKÁ, Jana, *My byly, jsme a budeme! České ženské hnutí 1860–1914 a idea českého národa*, Praha 2013, s. 25–26.

15 *PhDr. Marie Zdena Baborová – sběratelka*, in: Filokartie, Online magazín o filokartii [Online], [cit. 2018-04-20]. Dostupné z: <http://www.filokartie.cz/phdr-marie-zdena-baborova-sberatelka-r-16-c-408>.

16 *150 let od narození MUDr. Anny Bayerové – první české lékařky*, in: Feminismus.cz [Online], [cit. 2018-02-17]. Dostupné z: <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/150-let-od-narozeni-mudr-anny-bayerove-prvni-ceske-lekarky>.

17 *Je to 110 let, co se narodila první doktorantka práv*, in: Česká advokátní komora [Online], [cit. 2018-04-20]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=1704>.

je tehdy, pokud už na dívčích školách nebylo místo. Úplnou rovnost a volnost získaly studentky až roku 1921, kdy mohly navštěvovat chlapecké střední školy bez jakéhokoliv omezení.¹⁸

1.2 Žena v pozici zaměstnance

V 19. století byla veřejná představa ideální manželky taková, že její místo patřilo domů k rodině. Měla se starat o děti, o kuchyni a zajišťovat bezproblémový chod domácnosti z výdělků svého muže. Představa se ale poměrně lišila od reality. Ženy se chtěly postupně osamostatňovat, ale vůdčí pozice mužů ve společnosti jim to značně znemožňovala. Josef Kafka, kustod Muzea království českého, napsal rozsáhlou knihu s názvem *350 ženských povolání. Příručka nezbytná pro rodiče, jejich zástupce, vychovatele, rádce mládeže dívčí, dívky i ženy všech tříd, jež připravují se k manželství a hledají práci a přivýdělek*.¹⁹ Autor uvedl mnoho pracovních sfér, ve kterých žena mohla působit, ale musela k tomu mít potřebné vzdělání. V knize je rozděleno mnoho sfér zaměstnání. Například: zaměstnání související s domácími pracemi; činnosti související s výchovou dětí; zemědělská činnost; profese s potřebným akademickým vzděláním.

Nejčastější ženskou profesí byla hospodyně. Hospodyně se starala o chod domácnosti, a když bylo potřeba, byla pomocnou rukou na poli. Žena si dokázala najít čas na své tzv. malé hospodářství (zahradnictví, chov drůbeže), jímž si zajistila svůj příjem nezávisle na manželovi. Díky svému malému hospodářství (většinou zahradnictví, chov drůbeže) měla žena i svůj malý příjem, a tím získala určitou nezávislost od manžela. Agrotechnika a nové technologie v cukrovarnictví (lihovarnictví, pivovarnictví) přispěli k zbohatnutí mnoha hospodářských statků.²⁰ Tak se vytvořila kategorizovaná společnost, ve které měla žena vyšší postavení než nájemní pracovníci či služební. Se stále větším rozmachem průmyslu se lidé z venkova stahovali do městských továren s vidinou „svobody“.

Co se týkalo domácností, tak se ze společnosti vytráceli sloužící muži (sluhové, kočí, čeledíni) a začala velká poptávka po služkách. V takové době se rozvíjela činnost

---

18 Rozvoj vzdělávání žen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, in: Rovné příležitosti [Online], [cit. 2018-03-17]. Dostupné z: <https://www.rovne-prilezitosti.cz/clanky/clanek-3.html>.

19 LENDEROVÁ, Milena, KOPIČKOVÁ, Božena, BUREŠOVÁ, Jana, *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009, s. 427.

20 BAHENSKÁ, Marie, HECZOVÁ, Libuše, MUSILOVÁ, Dana, *Nezbytná, osvobozující, pomlouvaná. O ženské práci*, Hradec Králové 2017, s. 45.

tzv. dohazovaček. Organizovaná společnost si nechala platit od panstva za sehnání služebnictva. Fungovaly levně leč ne zcela kvalitně. Nábory služebných se jednoduše konaly tak, že dohazovačky čekaly na nádražích a odchyťovaly dívky, které přijely z venkova.²¹ Pro mladé dívky bylo výhodné, že jako obecné pravidlo platilo ubytovat a živit své služebné, plus samozřejmě vyplácet. To ale bylo velice individuální. Postavení služebných v domácnostech nebylo vysoké a často se dívky setkávaly s obtěžováním. Buďto ze strany pána statku či domácnosti nebo ze strany syna. Často takové obtěžování končilo zlomeným srdcem a nechtěným těhotenstvím. Děti z těchto nešťastných vztahů pak našly místo v sirotčincích. Samy mladé matky se nejčastěji staly námezdními kojnými v jiné rodině, což byla další placená ženská profese v domácnosti.

Kojení bylo tak výnosné, že matky, které do té doby své děti neodložily, tak je poté ponechaly osudu pro větší výnosy. Později se kvůli tomuto problému stalo pravidlem, že se kojné nesměly najímat, pokud samy měly mladší jak čtyřměsíční dítě. Názorů na profesi kojné se střetávalo více. Šlechtičny vnímaly najmutí kojné jako módní trend s benefitem více volného času. Vůči módě šlechtičen začaly protestovat ženy, které profesionální kojné neakceptovali. Zastávaly názor, že nekojící lehkomyšlné matky se stranily svým mateřským povinnostem a tím pádem si vůbec nezasloužily status matky.

Na konci 19. století už nikdo nezpochyboval nutnost vzdělání pro ženy jako budoucí manželky, hospodyně a vychovatelky. Se vzděláním přišla odhodlanost nepracovat jen v továrnách, ale prosadit se i v odbornější sféře. Odhodlané ženy začaly pronikat do služeb státu v účtárnách, státní správě, u telegrafů nebo jako písárky.²² Ve státních službách se prosadily i jako poštovní manipulantky. I v tomto zaměstnání platily pro ženy tvrdší pravidla. Jako úřednice mohly pracovat jen svobodné a bezdětné. Dále musely mít ukončenou odbornou dívčí školu a být plnoleté. Práce ve státních službách zajišťovala ženám jen potřebný zdroj peněz a nezávislost na mužích, nikoliv společenskou prestiž. Na rozdíl od žen, u mužů byla práce úředníka už vyšším způsobem obživou a zabezpečením pro něj i rodinu, nemluvě o společenském uznání, které se mu dostávalo.

Ženy byly najímány soukromými továrnami na přelomu století čím dál častěji. Toho času se objevilo na trhu práce dost vzdělaných dívek a továrny shledaly výhodné zaměstnat i ženy, protože pracovaly za méně peněz, ale odvedly stejnou práci jako muži.

---

21 LENDEROVÁ, KOPIČKOVÁ, BUREŠOVÁ, s. 397.

22 ABRAMSOVÁ, s. 203.

Na počátku 20. století už nebyla nouze o vzdělané ženy, a tím se místa na úřadech čím dál více zaplňovala ženami. Ale i po odchodu mužů do první světové války se jejich prázdná místa v zaměstnáních nezaplňovala ženami. Stále bylo hlavním úkolem ženy být spořádanou manželkou, hospodyní a matkou. S tím se však moc neslučovala ani myšlenka výchovy „cizích“ dětí.²³ A právě tady se objevila kritika na další ženské povolání – učitelky.

Zprvu bylo samozřejmě zvláštní, že do učitelství pronikly ženy, ale bylo s každým dalším zaměstnáním, kterého ženy dosáhly. Život učitelek nebyl jednoduchý. Okolí je nepřijímalo moc vlídně. Bylo na ně nahlíženo jako na skvrnu ženskosti se svojí nezávislostí a samostatností, což se vymykal běžným standardům.²⁴ Od společnosti se dočkaly jen tiché diskrétnosti a odstupu. Ve svém volném čase se zdržovaly zábav a společenských akcí, nicméně samy se sdružovaly v různých spolcích, cestovaly nebo se věnovaly literární činnosti. Navíc se mimo učitelství mohly uplatnit jako recenzentky nebo překladatelky.

Učitelkám byly svěřeny jen nižší ročníky, jelikož vedení nevěřilo, že by učitelka zvládla udržet kázeň a být pro žáky autoritou. Tento předsudek ale upadl v zapomnění, když muži museli odejít do války. Učitelky byly dosazeny na jejich místo a ujaly se vedení ve všech ročnících.²⁵ V době války vypomáhaly v charitativních organizacích, kde uplatňovaly svoje organizační schopnosti a hlásily se jako výpomoc do nemocnic.

Už ženy ve vzdělávacích zařízeních byly dost velkým soustem pro společnost, ale s postupující dobou se vývoj ženské samostatnosti urychlil, jejich vzdělání se zvýšilo a dosáhly i takových sfér jako je lékařství. Mezi první české lékařky se zařadily Bohuslava Kecková a Anna Bayerová. Obě promovaly v zahraničí roku 1882, ale uplatnění ani jedna v Praze nenalezla.²⁶ Pro české lékařky svitla naděje až roku 1891, kdy ministr financí Rakousko-Uherska (a také správce Bosny a Hercegoviny), Benjámín Kállay, navrhl uznat diplomy nabyté v cizině. Lékařky by se využily jako úřední lékařky v muslimských zemích patřící k Rakousko-Uhersku. Pro obě strany to bylo výhodné. Pro vládu to byl přísun nové pracovní síly a pro ženy pracovní zkušenost a možnost konečně pracovat ve svém oboru. Až roku 1896 byla uznána Bayerové a Keckové vysokoškolská kvalifikace.

---

23 LENDEROVÁ, KOPIČKOVÁ, BUREŠOVÁ, s. 427.

24 Tamtéž, s. 430.

25 Tamtéž, s. 431.

26 Tamtéž, s. 270.

V době nejvyšší nouze, když ženy práci nenalezly nebo se kvůli nechtěnému těhotenství ocitly na ulici, musely se o sebe nějakým způsobem postarat. Bohužel někdy se situace natolik vyhrotila, že ženě nezbývalo nic jiného, než provozovat pohlavní styk za peníze. I když šlo o odsuzovanou nemravou živnost, byly to rychle a snadno vydělané peníze. Ty ženy, které u tohoto řemesla setrvaly déle, se dřív nebo později musely potýkat s fyzickou i morální daní. Pokud jde o fyzickou daň, dlouhodobým provozováním prostituce riskovaly nákazu pohlavními chorobami, které se na přelomu 19. a 20. století hojně vyskytovaly. Šlo zejména o syfilis. Na počátku 20. století však začaly domy lehkých mravů mizet a s tím se prostitutky přesouvaly „na chodník“. Mezníkem se stal až rok 1922, kdy vstoupil v platnost zákon, který „*rušil reglementaci prostituce, tj. že odstraňoval policejní a správní dozor nad prostitutkami a zakázal zřizování i udržování nevěstinců.*“²⁷

1.3 Boj žen za volební právo

S politickou aktivitou šlo ruku v ruce zakládání spolků. Ženy z podobných společenských vrstev zpočátku přicházely do salonů nebo pořádaly tzv. dýchánky. Zprvu se jednalo jen o příjemně strávený čas mezi ženami protnutý recitačním nebo hudebním vystoupením s navazováním nových kontaktů. Takto se formulovala určitá společnost podobně smýšlejících žen. Postupem času se jim už ovšem zdály pouhé diskuze s popíjením čaje málo. Naproti tomu ženy žijící na venkově, chudé, nebo jednoduše řečeno z nižších vrstev společnosti, politické aktivitě nepřikládaly příliš velkou váhu. Nejčastěji se spolky zaobíraly filantropií, pomocí chudým či nezaměstnaným, zřizováním škol a celkově jejich činnost měla charitativní nebo kulturní ráz. Hlavní podporu spolků dostávaly vdovy, služebné nebo mladé dívky, které přijely do města doufajíc v dobré zaměstnání, ale navzdory všem snahám neuspěly.

Jedním z důležitých spolků byl Spolek svaté Ludmily, jehož hlavním cílem byla pomoc chudým. Pod vedením Marie Riegrové-Palacké se tato společnost žen přetvořila v moderní organizaci s cílem pomoci chudině. Chudí se tak měli naučit vydělávat peníze samy, a nikoliv jen přijímat finanční dary. Na vrchol ale zajisté patřil Americký klub dam, vedený Vojtěchem Náprstkem, svoji činnost započal roku 1865 s domovskou rezidencí U Halánků.²⁸ Náprstkovo snahou bylo pomocí přednášek obohatit české ženy

---

27 BASSERMANN, Lujo, *Nejstarší řemeslo*, Praha 1993, s. 324.

28 BAHENSKÁ, s. 77.

o své zkušenosti a vědomosti z pobytu v Americe. Klub byl vlastenecky a sociálně orientovaný. Hlavně však byl zdrojem informací o českém i zahraničním ženském hnutí. Náprstek propůjčil spolku svoji bohatou knihovnu, do které pravidelně dokupoval krásnou i odbornou literaturu včetně periodik. I když byl spolek nakloněný každé ženě, většinu tvořily ženy z vyšších vrstev. Mezi členky patřila Eliška Krásnohorská (rodným jménem Alžběta Pechová), která byla spisovatelkou a redaktorkou *Ženských listů*. I její obdivovatelka Tereza Nováková se stala členkou. Nováková byla velkou zastánkyní boje za ženská práva v oblasti volby povolání.²⁹ Další výraznou osobností se jistě stala Karolína Světlá. Světlá nebyla jen členkou, ale i spoluzakladatelkou klubu a považuje se za první bojovnici za práva žen. Tereza Nováková a Karolína Světlá se řadily do kategorie literátek, ale členkami byly i zpěvačky (např. Miloslava Havelková), malířky (Marie Purkyňová, Zdeňka Kalašová) nebo herečky (Marie Bittnerová, Otýlie Sklenářová-Malá).³⁰

Politická sféra se otevírala ženským spolkům až z počátku 20. století. Ženy byly však už aktivní na konci 19. století. Výraznou osobností byla Františka Plamínková. Pracovala na rozšíření programu za práva žen v ekonomické, právní i v politické sféře. Realizace takových požadavků vyžadovala vytrvalost a neutuchající práci v politické oblasti.³¹ Tato práce se pak stala náplní života již zmíněné Františky Plamínkové³² a právě ta spolu s Terezou Novákovou byly hlavními iniciátorkami Ženského klubu českého (dále už jen Ženského klubu). Ten byl navržený už roku 1901, ale ženské veřejnosti byl známý až v roce 1903. Ženský klub byl vzdělávacím a kulturním střediskem s úkolem plnit roli ústředního spolku.³³ Z hlavního úkolu ale sešlo a z klubu se stal politicko-realistický spolek s masarykovskou orientací. Tomáš Garrigue Masaryk byl označen Plamínkovou za patrona českého ženského hnutí. Často se žen zastával a k ženské otázce se stavěl vstřícně.³⁴ Masaryk pomáhal i své ženě Charlottě Garrigue Masarykové k publicistické činnosti. Charlotta byla rovněž členkou Amerického klubu českých dam.

---

29 POLÍŠENSKÝ, Jakub, OSTROVSKÁ, Sylvia, *Velké a malé ženy v dějinách lidstva*, Praha 2000, s. 164.

30 *Americký klub dam*, in: Český dialog [Online], [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <http://www.cesky-dialog.net/clanek/1434-americky-klub-dam/>.

31 BAHENSKÁ, Marie, HECZKOVÁ, Libuše, MUSILOVÁ, Dana, *Iluze spásy. České feministické myšlení 19. a 20. století*, Hradec Králové 2011, s. 193.

32 Františka Plamínková ve dvacátých letech 20. století založila *Ženskou národní radu*. Tato rada byla organizací emancipačního hnutí s úkolem shlukovat ženské spolky.

33 MALÍNSKÁ, Jana, BAHENSKÁ, Marie, *Ženy a politika (1890–1938)*, Praha 2014, s. 147.

34 MALÍNSKÁ, Jana, *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*, Praha 2005, s. 80.

Hlavním tématem v politické sféře na přelomu 19. a 20. století byly snahy o ženské volební právo. Volební právo bylo podle aktivistek vnímáno jako něco, na co měly nárok. Aby aktivistky přiblížily méně zasvěceným ženám téma volebního práva, uvedly teorii o minci. Mince měla dvě strany, jako spojení občanských práv a občanských povinností. Tyto dvě strany měly jít spolu ruku v ruce – jedno podmiňovalo druhé.³⁵ Tak tomu u českých žen ale nebylo, a proto bylo na ně nahlíženo z ostatních zemí jako na občanky jen s půlkou občanství. To znamenalo, že občanské povinnosti jim přiřčeny byly, zatímco občanská práva ne.

Sufražetky také kritizovaly to, že základ občanských povinností, od kterých se pak odvíjely i občanská práva, byl postavený podle vzoru mužů. Drtivá většina odpůrců volebního práva pro ženy byli samozřejmě muži. Jako hlavní argument uváděli vojenskou povinnost, kterou ženy neplnily, a tím pádem neměly na volební právo nárok. Ženy se ohrazovaly mateřstvím jako ekvivalentem pro vojenskou službu.³⁶ Mateřství bylo bráno jako povinnost ženy pro zachování rodu, tím pádem se rodičovství zahrnovalo jen do soukromých záležitostí. To ale neodradilo české sufražistky³⁷ od boje za volební právo.

Ženy používaly k prosazení volebního práva řadu argumentů. Mezi hlavní patřil ten, ve kterém tvrdily, že jen politicky uvědomělá žena může vychovávat politicky uvědomělé potomky pro dobrou budoucnost státu. Jako další byla jednoduchá a logická teorie, dle které tvrdily, že ženy které platily daně, měly právo se podílet na politické aktivitě státu. Jako vhodným příkladem se jim stalo Finsko, ve kterém ženy získaly volební právo už roku 1906.³⁸ V českých zemích byla společnost genderově rozdělena, a to ženy, zejména aktivistky, silně vnímaly jako iracionální.

Roku 1897 se konal sjezd všech československých žen, na němž poprvé zazněl požadavek na všeobecné hlasovací právo žen. Avšak roku 1907 navzdory ženskému přání vyšla v platnost reforma o hlasovacím právu jen pro muže. S tou reformou se ale současně zrušil kuriový systém, v němž měly majetné ženy s velkostatky oprávněno volit. S neutuchající vervou se ženy vymanily z pasivity a nepřímé kritiky a dokázaly se spolčit a vytvořit program, který se zabíral politickým postavením ženy ve státě. V

---

35 MALÍNSKÁ, BAHENSKÁ, s. 51.

36 Tamtéž, s. 52.

37 Sufražistky je možné použít jako synonymum k českým aktivistkám. V Anglii se dělilo ženské hnutí na sufražetky a sufražistky. Druhý uvedený pojem je umírněného rázu a funguje v souladu se zákonem. Právě tato politická taktika figurovala ze strany žen v českých zemích.

38 MALÍNSKÁ, BAHENSKÁ, s. 60.

rámci spolku Českého klubu žen vytvořily Výbor pro volební právo, jenž organizoval ženskou politickou činnost.³⁹ Předsedkyní výboru se stala Františka Plamínková ve spolupráci s Alicí Masarykovou. A byla to právě Františka Plamínková, která odhalila skrytou mezeru ve volebním řádu z roku 1861. Jednalo se o nárok na pasivní volební právo do českého zemského sněmu. V rámci snah aktivistek o všeobecné volební právo zakomponovaly toto zjištění do svého programu jako „dávné právo českých žen“. K tomu se ale pojil ještě jeden fakt. Přestože reforma z roku 1907 zakazovala ženám volit, starý řád z roku 1861 nic neříkal o tom, že by žena nemohla být zvolena.⁴⁰ Od této doby se výbor pro volební právo snažil dostat do politických řad ženy, ale toto vyjednávání nebylo vůbec lehké a trvalo téměř rok. V roce 1908 se tedy poprvé objevily v politice kandidátky a byly to: Karla Máchová, Božena Zelinková a Marie Tůmová. Přestože se do zemského sněmu ani jedna nedostala, kandidátky zaznamenaly obrovský úspěch v počtu hlasů, který nikdo nečekal. Otřesená mužská populace se poté snažila potlačit i pasivní volební právo žen. Navzdory tomu byla roku 1912 zvolena první poslankyně Božena Kunětická-Viková, které byl ale přístup do poslanecké sněmovny odepřen. Kunětická-Viková byla i spisovatelka a spolu s Eliškou Krásnohorskou se jako první ženy dostaly do České akademie věd. Ve své literární tvorbě obhajovala ženskou emancipaci. Věnovala se jak románům, tak i dramatům pro Národní nebo Stavovské divadlo. Politické profesi, do které byla zvolena, se ale mohla věnovat až v Československé republice.

Snahy aktivistek ale přerušila na nějakou dobu první světová válka. Ženy musely neprodleně zastupovat muže, kteří odešli na frontu, a zajišťovat tak nadále chod státu. Tím pádem se tato politická činnost oddálila.

Ženám bylo přiznáno volební právo po roce 1918, kdy vznikla Československá republika. Tehdy zasedly ženy v Revolučním národním shromáždění, i když převaha mužů zde byla značná. Přestože zasedající byli jen delegáti z poslaneckých stran, členové nebyli voleni. Revoluční národní shromáždění přijalo ústavní listinu, kde už bylo volební právo (jak pasivní, tak aktivní) potvrzeno pro ženy.⁴¹ Voličky mohly poprvé k volbám roku 1919 při obecných volbách do zastupitelstev. Přestože účast

---

39 MALÍNSKÁ, s. 102.

40 MALÍNSKÁ, BAHENSKÁ, s. 58.

41 *Jak získaly české ženy volební právo*, in: Fórum 50% [Online], [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <https://padesatprocent.cz/cz/jak-ziskaly-ceske-zeny-volebni-pravo-ii>.

voliček byla nízká, byl to pro ženy obrovský úspěch. Řádné volby do parlamentu pak proběhly roku 1920.

2 ŽENA V BRITÁNII NA PŘELOMU STOLETÍ

2.1 Život britské ženy

V 19. století byla zcela obvyklé, že v manželství měla žena veskrze submisivní postavení. Ženy měly až druhé slovo a svými radami mohly „hlavě rodiny“ – svému choti – jen „přizvukovat“. Velkou roli v nalézání partnerů hráli rodiče. Ve snaze zajistit svého potomka hledali vhodnou partii. Muži většinou hleděli na dvě věci – na peníze a na vzhled. Není překvapením, že peníze (nebo také věno nadcházející manželky) hrály velkou roli. Role vzhledu ženy také není zarážející, ale zajímavé jsou však „módní výstřelky“, které ještě se objevovaly ještě na konci 19. století. Příkladná moderní žena totiž vyzdvihovala svoji krásu tím, že svůj pas stahovala korzetem až do nezdravých mezí. Čím užší pas, tím krásnější žena. Nikdo se příliš nezabýval tím, zda nepřirozené tělo, podobné tvaru přesýpacích hodin, nemůže ženám škodit. Bohužel denně stahovaný hrudník a pas přispěly buďto k omdlívání nebo vedly až k deformaci orgánů.⁴² Tento trend hned na začátku 20. století odezněl.

Samozřejmě, že se našly výjimky a manželství mohly být zcela harmonické. Ženy jakožto čistá stvoření vstupovaly do manželství zcela nevědomé nebo jen s mlhavými informacemi, které se doslechly od žen v rámci rodinného kruhu. Téma manželského lože se snažila britským dívkám přiblížit spisovatelka Ruth Smythersová se svým dílem *Sexuální příručka z roku 1894 (Sex Tips for Husband & Wives from 1894)*. Smythersová prezentovala pohlavní styk jako něco nechutného a „*ačkoli je sex v tom nejlepší případě odporný a v nejhorším případě bezbožný, bolestivý a ponižující zážitek, musí se přetřpěti, a ženy tak činí od počátku věků, [...]*“.⁴³

Pravdou je, že někdy byla pro ženy zkušenost ze svatební noci tak traumatická, že na heterosexuální lásku zanevřely.⁴⁴ Na přelomu století byla láska či chtíč k opačnému pohlaví neakceptovatelná. Viktoriánská doba se považovala za dobu, kdy ženy sex odpuzoval (dnes bychom je zřejmě označili za frigidní). Sex byl jen otázkou reprodukce. Není náhodou, že když se objevil lesbismus, společnost nechápala, jak

---

42 *Rady a pokyny pro mladou nevěstu*, in: Malý pohled do života žen v 19. a na počátku 20. století [online], [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <http://www.omk.cz/dyn/doc/zeny?print=1>.

43 Překlad/úryvek viz *Rady a pokyny pro mladou nevěstu. Kterak se chovati a jak zacházeti s intimními a osobními vztahy ve svazku manželském ku prospěchu nezrušitelnosti této požehnané svátosti a pro slávu boží*, in: Robert-Antoniova c. k. priv. stránka internetová [online], [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <http://antonio.cz/literatura/nevesta>.

44 Lesbická orientace se samozřejmě nedala svést jen na odpor k pohlavnímu styku s opačným pohlavím, jen je to zde uvedeno jako příklad.

takový „vztah“ může fungovat, když se nejedná o vztah produktivní, vedoucí k plození potomků a zajištění budoucnosti své země. Homosexuální láska se tudíž odsuzovala a v některých případech se jí snažili na ženách i léčit. Před první světovou válkou proběhly kampaně a debaty na toto téma. Neprosadily se však žádné výrazné změny. Za pokrok ve viktoriánské době označuje Abramsová ve své knize, že „...ženy v lesbických vztazích získaly identitu, kterou mohly považovat za svou vlastní.“⁴⁵

Ženám bylo vštěpováno do hlav, že udržování tepla domácího krbu je jejich smyslem života. Prakticky jim ani nebyla dána možnost se nějak jinak realizovat. U většiny dívek bylo praktikované domácí studium, které obstarávala buďto matka s prarodiči nebo tety. To zahrnovalo naučit se číst, psát a zvládat lehké počty. Pokud rodiče provozovaly obchodní či hospodářskou činnost, dívka se musela naučit, co bylo potřeba, aby rodičům dopomohla k profitu. Ve vyšších vrstvách tuto vzdělávací činnost nahrazoval buď najatý zahraniční učitel se zaměřením na jazyky (nejčastěji francouzština, němčina, španělština) nebo vychovatelka. Postavení vychovatelky sice bylo vyšší než u ostatních podřízených, ale samozřejmě nižší než rodičů, takže dvojí výchova vždy nebyla úplně tak jednoznačná a tím pádem ani tak produktivní. Rodiče z vyšší vrstvy či aristokracie dávali přednost nauce zpěvu, tanci, kreslení či vyšívání a místo seminářů a přednášek posílaly své dcery na zahraniční kurzy, kde se tak mohly dívky setkat se svými vrstevnicemi a navázat kontakty do budoucna. Rodiče také zastávaly názor, že moc vzdělané děvče může odradit svými znalostmi potenciálního ženicha.

Od druhé poloviny 19. století se britským ženám otevíraly školy, ze kterých byla cesta k univerzitnímu vzdělání reálná. Systém tzv. nových škol, se kategorizoval do tří skupin. První skupina Ladies colleges, se zaměřovala na dívky, které se měly stát guvernankami, vzdělání však nedosahovalo univerzitní úrovně. Reprezentativní školou této skupiny se stala Cheltenham Ladies College.⁴⁶ Do druhé skupiny se řadily střední školy, které se zakládaly na konci 19. století po celé zemi. Ve třetí kategorii byla školská zařízení, která se snažila vyrovnat úrovní chlapeckých internátních škol.

Hlavní vlna dobývání ženských práv na vzdělání se uskutečnila v 60. a 70. letech 19. století. Roku 1871 se dokonce v Londýně vytvořila Anglická národní unie pro vzdělávání dívek ze všech společenských tříd. Unie byla produktem tzv. *Langham Place*

---

45 ABRAMSOVÁ, s. 173.

46 TUMIS, Stanislav, *Postavení žen a „ženská otázka“ v pozdně viktoriánské a edwardiánské společnosti*, disertační práce, Praha 2008, s. 88.

Group. Tato skupina se skládala z podobně smýšlejících žen o potřebě zlepšení ženského vzdělání. Nejvýraznějšími členkami byly Emily Faithfullová a Helen Blackburnová. Mezi cíle organizace se řadila snaha připravit ženy se základním vzděláním na kariéru učitelky.

První žena, která získala lékařské vzdělání a následně si otevřela lékařskou praxi v Londýně, byla Elizabeth Garret Andersonová. V prvenství pokračovala se získáním doktorátu medicíny. Nezískala ho však v Británii, ale na Sorbonně v Paříži. Když se vrátila Andersonová z Francie roku 1872, stala se spoluzakladatelkou Nové nemocnice pro ženy (*New Hospital for Women*) v Londýně.⁴⁷ O pouhé dva roky později se dokonce stala děkankou Lékařské školy pro ženy v Londýně (*London School of Medicine for Women*).⁴⁸ Do podvědomí Angličanů se tato vzdělaná lékařka mohla dostat i jako první žena coby starostka města Aldeburgh na jihovýchodním pobřeží Anglie.

Skutečnost, že dívky mohly studovat na univerzitách, jim však nezaručovala, že po dokončení školy obdrží titul. Titulů se ženy dočkaly až o 4 roky později – roku 1878 na Londýnské univerzitě (*University of London*). Téhož roku se otevřela první genderově neomezená *University College London*.⁴⁹ Dnes nejznámější britské univerzity Oxford a Cambridge sice byly ženám zpřístupněny už koncem 19. století, tituly však paradoxně dostaly studentky až roku 1920 a na cambridgeské univerzitě až 1948.⁵⁰ Samozřejmě velký „boom“, po kterém se zvýšil počet studentek na školách, byl po druhé světové válce. Ženy obecně navýšily kapacitu o desítky, až o stovky studentů na jedné škole.

2.2 Žena v pozici zaměstnance

Od roku 1750 se začala čím dál častěji vyskytovat podřízenost na pracovištích až se z toho stala věc běžná. Pro ženu byly v zaměstnáních vyhrané nižší pozice, jelikož jejich předpokládaná práce zahrnovala obstarávání „tepla domácího krbu“.

S příchodem druhé vlny industrializace⁵¹ se opět podmínky pro ženy trochu změnilly. Byla jim dána možnost práce i ve státních službách. Ani s touto změnou se však podhodnocení ženy nevytratilo a podřízenost nadále trvala. Na venkově bylo

---

47 BASLÍKOVÁ, Lenka, *Ženy v obtížných životních situacích a jejich uplatnění na trhu práce*, bakalářská práce, Brno 2007, s. 22.

48 HOFFMANNOVÁ, Jaroslava, *Prvenství žen. Ženy iniciativní, vzdělané a tvořivé*, Praha 2016, s. 53.

49 TUMIS, Stanislav, s. 97.

50 Tamtéž, s. 98.

51 Industrializace se dělí na tři vlny: 1) 18. století, kdy se objevil parní stroj; 2) Přelom 19. a 20. století, kdy se vysvětlilo fungování elektřiny; 3) 20. století, kdy se informační technologie staly běžnou věcí.

hlavní prací zemědělství a manufaktura, zatímco ve větších městech byly spíše pracovní nabídky spojené s průmyslem – tedy s prací v továrnách. Dále i práce v hornických a ocelářských městech byla pro ženy omezená a práce byla pro ženy nejnadhnější najít v severozápadním Lancashireu, kde se dařilo textilnímu průmyslu.

Faktem je, že průmysl byl v Británii vyvinutější než ve zbylé Evropě. Zatímco v ostatních evropských státech bylo zemědělství bohatým zdrojem pracovních míst, v Británii to byl průmysl, který poskytoval zaměstnání občanům v největší míře.

Ve sféře zaměstnání se služebnictví po celé 19. století drželo na předních příčkách v počtu zaměstnaných. Služebnictví se silně feminizovalo a pánské služby se pomalu staly vzácností. Právě kvůli služebným není možné dohledat přesná čísla pracujících žen, jelikož služebné se do kategorie pracujících žen úplně nezahrnovali. Tím pádem byly statistiky pracujících žen v té době mnohonásobně menší, než ve skutečnosti byly. Na počátku 20. století bylo podle anglického a waleského sčítání pouhých 20 % žen aktivních v zaměstnanecké sféře.⁵² A to bylo velice nepravděpodobné. V průmyslu, jinak řečeno převážně v továrnách, pracovaly dívky, které nestihly odrůst pubertě a vydělávaly si tak, dokud nevstoupily ve svazek manželský. Na venkově se dívky učily řemeslu svých rodičů a vypomáhaly v hospodářství. Po svatbě již ženu čekalo mateřství, ve kterém už nepracovala. Případně si našla jen lehkou výpomoc či brigádu u známých. Jinak se plně věnovala domácím pracím a manželé.

Průkopnicí za lepší podmínky pro ženy, a samozřejmě rovnost mezi pohlavím, se stala v první polovině 20. století britská ekonomka a historička Ivy Pinchbecková. Se svojí studií⁵³ odhaluje nedocenenou ženskou práci během období manufakturních a zemědělských inovací.⁵⁴ Na dalším díle spolupracovala s autorkou Margaret Hewittovou. Kniha nesla název *Děti v anglické společnosti (The Children in English Society)* a zabývala se osiřelými a chudými dětmi. Cílem díla bylo řešit a zredukovat takovou situaci.

Vedle továrenských dělnic a zemědělských pracovníc zaujímalý nějaké to procento i jiná zaměstnání. S tím souvisí i fakt, že roku 1859 otevřela *Společnost pro*

---

52 ABRAMSOVÁ, s. 176.

53 *Dělnice a průmyslová revoluce, 1750–1850 (Women workers and the Industrial revolution)* - vydané roku 1930

54 SHKIMBA, Margaret, *Ivy Pinchbeck*, in: *Encyclopedia of Historians and Historical Writing*, sv. 2, London 1999, s. 921.

podporu ženského zaměstnání kurzy pro vyšivačky, prodavačky, úřednice a jiné.⁵⁵ S tímto činem vzrostl počet prodavaček z 1742 na rovných 7 tisíc, a to během deseti let. Dalo se to považovat za jistý úspěch, který se zemí rychle šířil. Pokud jde o učitelství, tak to už mělo zavedené kurzy a semináře od poloviny 19. století.

I když mužský odpor proti ženám v zaměstnáních neutichal, jejich ženské protějšky nacházely největší uplatnění ve školství a v úředních profesích (zejména poštovní manipulanky). Přestože byla Británie ohledně pracovních pozic velice konzervativní, ženy pozvolna nacházely své místo v zaměstnáních. Největší zlom v otázce ženského uplatnění na trhu práce samozřejmě nastal s příchodem první světové války. Když válka vypukla, otázka genderu ustoupila do pozadí. Práceschopných bylo potřeba všude, a když někde pracovní síla chyběla, dodala se. Nezáleželo na pohlaví. Pracovník nebo pracovnice se naučili potřebné a ti pak zaučovali další a další. Ženy už před válkou pracovaly jako tovární dělnice a s příchodem války se tato pozice stala významově vyšší. Pravděpodobně se ženy osvědčily jako dělnice v granátovém průmyslu. Až 90 % britských granátů bylo vyrobeno v ženských továrnách.⁵⁶ Dříve se jako argument proti rovnoprávnosti a rovnocennosti brala „menší fyzická zdatnost“ žen. Tato fáma však byla válkou vyvrácena. Ženy pracovaly jako muži 12 hodin denně a když bylo potřeba, pracovní doba se prodloužila.

Jelikož byla Británie silně průmyslovým státem, je zřejmé, že dělnice měly na poli práce největší zastoupení. Žádné jiné placené místo nebylo, co se týkalo počtu žen, početnější. S ženskou prací se ale objevila i otázka mateřské dovolené. Nejvíce se k tomuto tématu vyslovila Alys Russelová, která tvrdila, že ženská situace ohledně sociálních podmínek se musí okamžitě změnit – větší ohledy na ženy s dětmi.⁵⁷ Na toto prohlášení reagovaly členky Labouristické strany a jako první se začaly zaobírat myšlenkou mateřské nadace, která by se soustředila na chudé matky a zaopatření malých dětí, o které se finančně nedokázal postarat muž.

Britský parlament roku 1874 sepsal body, které omezovaly ženskou práci, především se to týkalo nočních směn nebo pracovní doby. Mezi ženami se našlo mnoho přívrženkyň, které na obsah dokumentu nahlížely jako na konečné vymizení ženské

---

55 BASLÍKOVÁ, s. 22.

56 FRASER, Helen, *Women in Industry in England during the War*, in: *Proceedings of the Academy of Political Science in the City of New York*, New York 1919, s. 171.

57 *Alys Russel. A bibliography*, in: *Russel Journal* [online], [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <file:///C:/Users/Acer/Downloads/1325-Article%20Text-1640-1-10-20140922.pdf>.

méněcennosti. Naopak odpůrkyním se nelíbil už jen princip, že ženy nějaké omezení potřebovaly. Byl to klasický mužský přístup.

Prostituce se nevyhnula ani Velké Británii. Na konci 19. století byl prosazován tzv. abolicionistický přístup, jenž je postavený na tvrzení, že až společnost bude zcela dokonalá a vzdělaná, prostituce sama vymizí. Přístup se ale v praxi moc neujal. Na přelomu 19. a 20. století se v Londýně pohyboval počet prostitutek okolo 60 000.⁵⁸

2.3 Boj žen za volební právo

Královna Viktorie nastoupila svoji vládu roku 1837. Proti evropským konfliktům se stavěla chladně, a hlavně se soustředila na domácí problémy s myšlenkou na rozšiřování impéria. Nepřímo podporovala evropské revoluční hnutí, které vyvrcholilo roku 1848. Hnutí se už formovalo od Velké francouzské revoluce (1789). Pro Velkou Británii byly zásadní dvě reformy v letech 1832 a 1867.⁵⁹

První reformou roku 1832, známou jako *Reform Act*,⁶⁰ bylo přijetí volebního zákona, který dal poprvé striktně najevo, že právo volit je vyhrazeno pouze mužům. Druhá reforma z roku 1867 označovaná jako *Second Reform Act* z roku 1867 už přímo ženy vylučovala z volebních práv. K vysvětlení sloužil fakt, že ženy nedisponují takovou majetkovou kvalifikací, aby jim volení právo mohlo být uděleno. Jako odpověď na *Second Reform Act* sepsaly aktivistky několik petic, z nichž dvě podepisovali i muži.⁶¹ Tato reforma byla katalyzátorem pro zakládání ženských spolků ve Velké Británii.

Mužským zastáncem volebního práva žen se stal John Stuart Mill.⁶² Jako filozof a liberální politik navrhl jako první muž roku 1867, aby ženy získaly volební právo neboť „...je to v anglické ústavě případem ojedinělým, že celé polovině společnosti odepírá se způsobilost, [...]“.⁶³ Návrh byl zamítnut 196 hlasy proti 73. I neúspěch znamenal značný pokrok, jelikož se poprvé veřejně jednalo o hlasovací právu žen v britském parlamentu. O dva roky později vydal J. S. Mill pojednání *Poddanství žen*, ve

---

58 BASSERMANN, s. 333.

59 KRATOCHVÍLOVÁ, Martina, *Boj za volební právo žen ve Velké Británii a českých zemích (1848–1928)*, in: *Historica Olomucensia* 53-2017, 2, s. 246.

60 Obecný termín používaný ve Velké Británii pro předpisy týkající se volebních záležitostí.

61 FRANTA, Bohuslav, *Parlamentní právo žen*, Praha 1916, s. 34.

62 J. S. Mill byl liberál, který svoje názory formuloval i v psané formě, takže vedle díla *Poddanství žen*, které podporuje druhé pohlaví, napsal i politická díla: *Myšlenky o parlamentní reformě*, *Kapitoly o socialismu* nebo esej *O svobodě*.

63 FRANTA, s. 35.

kterém vysvětloval, že ženy, jejichž údělem je jen manžel, kuchyně a děti, nebudou nikdy šťastné a jejich povaha či inteligence se nikdy nerozvinou do takové úrovně, aby mohly naplno přispět k vývoji společnosti.

Nezískání volebního práva rozmíchalo nespokojenost a ta se pomalu začala šířit emancipačním hnutím. S touto skutečností se roku 1897 zrodila Národní unie pro volební právo žen (*National Union of Women's Suffrage Societies*, ve zkratce NUWSS), kde hlavou unie byla Millicent Garrett-Fawcettová.⁶⁴ Tato unie byla zastřešením ženských organizací a pracovala na usměrňování jejich aktivit. NUWSS nebylo radikální. Vypovídala o tom i skutečnost, že se muži do unie mohli také připojit, nebo to, že propagovaly rovnoprávnost jen diplomatickou cestou v podobě petic či přednášek. S dlouhodobou stagnací aktivit a žádného pokroku se však značná část žen zradikalizovala a vytvořila tak Ženskou sociální a politickou unii (*Women's Social and Political Union*, ve zkratce WSPU), kam se do čela postavila Emmeline Pankhurstová. A s touto unií na počátku 20. století ve Velké Británii započaly přímé boje za ženské volební právo. Čelní představenkyně WSPU se narodila v roce 1858. Provádala se za advokáta Richarda Pankhursta, který byl o celých 24 let starší. S oblibou sledovala jeho politickou angažovanost a sama se tak naučila v politickém světě orientovat. Po smrti svého chotě už plně odevzdala svůj život politice, do kterého zapojila i své dcery. Především Christabel Pankhurstovou. Ta se do boje za rovnoprávnost postavila hned po boku své matky.⁶⁵ Svými činy a slavným sloganem „Hlas pro ženy“ se zařadila do pomyslné skupiny vůdkyní s Margaret Thatcherovou, princeznou Dianou nebo Florence Nightingalou.⁶⁶

Pankhurstová dokonce roku 1903 zorganizovala protestní pochod členek WSPU ulicemi Londýna se zastávkami na proslovy o ženském právu a rovnocennosti. Odpovědí jí však byly hanlivé přezdívky, mezi kterými se vyskytovala i jedna, která se na další roky uchytila a označila část ženského emancipačního hnutí – sufražetky.

Pojem sufražetka byl a je vykládán jako radikální bojovnice za ženská práva. Na rozdíl od sufražistek, které se snažily svých cílů dosáhnout v mezích zákona, se sufražetky nebály dostat do konfliktu se zákonem. Roku 1905 se v Manchesteru konalo veřejné zasedání liberální strany, jehož se zúčastnily i členky WSPU. Ženy z této strany

---

64 KRATOCHVÍLOVÁ, *Boj za volební právo*, s. 258.

65 Obě mají v Londýně označené místo bydliště s pamětní deskou a Emmeline má dokonce svoji sochu ve Victorian Tower Gardens vybudovanou na její počest s přílehlým parkem naproti Parlamentu

66 WINSLOW, Barbara, *The most prominent suffragette*, in: *The Women's Review of Books* 20, 2003, 8, s. 13–14.

se přihlásily o oslovo a zeptaly se jasně na otázku, zda budou mít ženy volební právo stejné jako muži. Místo odpovědi je muži vykážali z místnosti a Christabel Pankhurstová (dcera Emmeline Pankhurstové) byla obviněna z napadení příslušníka policie, jemuž fyzicky odporovala a skončila na jeden týden ve věznici.⁶⁷ Po této události se jevila militantní taktika jako účinnější donucovací prostředek cílený proti vládě, aby už se konečně začala zabírat ženským hnutím a jejich požadavky. A právě tato nová taktika se stala počátkem rozepří mezi umírněným křídlem NUWSS a radikálním WSPU.

Poklidné semináře a diskuze se přesunuly do ulic a změnili se ve veřejné protesty. Mezi projevy nového militantního směru patřilo např. zapalování divadel, rozbíjení výloh či narušování politických debat. Prakticky vše, co se počítalo do nezákonné činnosti, se stalo jejich politickým programem. Vrcholem trestné donucovací taktiky se stalo uvěznění sufražetky, která ve vězení zahájila protestní hladovku. Nejprve se po nějaké době ze zdravotních důvodů ženy propouštěly na svobodu, čehož záhy začaly hojně využívat. Následně ale úřady nastavily tvrdší pravidla a ženy byly donuceny přijímat potravu gumovou trubicí zavedenou do žaludku nebo do nosu. Často tak ženy onemocněly nebo trpěly zánětem pohrudnice.⁶⁸ Úřady se však tímto způsobem vyvarovali smrti ženy, ze kterých by se pak dozajista staly mučednice.

Situace se měla změnit v roce 1910, kdy se už vysněný úspěch v podobě rovnoprávnosti blížil. Sestavená komise, která měla připravit tolik očekávaný zákon o volebním právu pro ženy, však návrh zákona opět zamítla. Na to opět zareagovaly členky WSPU, tentokrát pochodem na parlament. 18. listopad 1910 se zapsal do dějin jako černý pátek. Mnoho žen přišlo o život kvůli velikému násilí policejních příslušníků. Napjatá situace z opětovného zamítnutí hlasovacího zákona a smrti mnoha členek WSPU opět sloužila jako rozbuška k dalším trestným činnostem. Tehdy už se ale jednalo o daleko větší zločiny, a to v podobě ničení telegrafních a telefonních drátů, útoků na železniční stanice nebo rozšíření žhářství.⁶⁹

Tehdy se zdálo, že jediným možným řešením pro britskou vládu bylo buďto volební zákon pro ženy přijmout nebo kompletní reorganizace vlády. Pro vládu byla

---

67 KRATOCHVÍLOVÁ, *Boj za volební právo*, s. 262.

68 *Force-feeding of Suffragettes*, in: The History Learning Site [online], [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <https://www.historylearningsite.co.uk/the-role-of-british-women-in-the-twentieth-century/force-feeding-of-suffragettes/>.

69 BROOKE, Stephen, *Emmeline Pankhurst. A Biography by June Purvis*, in: *Labour/Le Travail* 55, 2005, s. 293–295.

paradoxně „vysvobozením“ první světová válka. S vypuknutím války se britská vláda a čelní představitelka WSPU Emmeline Pankhurstová dohodly, že když vláda propustí všechny vězně odsouzené za agitaci ve prospěch ženského práva,⁷⁰ Pankhurstová pozastaví aktivistickou činnost a slíbí se svojí organizací v krušných dobách pomoc vlasti.

První světová válka ukázala mužům, že ženy zvládnou práci i v mužských oborech a s ohledem na těžkou situaci za války, kdy ženy zastaly nelehkou pozici živitelek a zdravotnic, se vláda rozhodla ženám vyjít vstříc. Zákon vydaný 6. února 1918 se nazýval *Representation of the People Act*. Téhož roku se ženy již pokoušely dostat do parlamentu. Podařilo se to však jediné – Nancy Astor.

---

70 KRATOCHVÍLOVÁ, *Boj za volební právo*, s. 266.

3 KOMPARACE ČESKÉ A BRITSKÉ ŽENY NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ

Manželství se v obou zemích bralo jako pevný závazek před Bohem. Velkou roli v této sféře hráli rodiče, kteří se samozřejmě pro své drahé potomky snažili najít nejvhodnější partii s finančním zabezpečením a je nutno říci, že takové tendence můžeme nalézt i u dnešních prarodičů. Rodiče se nezmění a ani geografická vzdálenost stovek kilometrů to nemůže zvrátit. Rozdíl, který se týkal manželství, zejména pojetí svatební noci, byl znatelný u britských žen. Ty naplnění manželského svazku zcela znechucoval a dnes bychom je mohli označit za frigidní.

Výchovu dítěte můžeme rozdělit už jen rozdělením ženy na šlechtičnu nebo venkovskou ženu. Venkovská žena vychovávala děti tak, aby s vyšším věkem pomalu převzali statek či živobytí, a už od útlého věku byly zaučovány takovému životu pomocnou rukou k dílu. Dalo by se říci, že vztahy mezi rodiči a dětmi byly na venkově vlídnější, zato ve vyšší vrstvě se o výchovu dítěte starala vychovatelka, čímž se vazba na matku zredukovala na letmou pusu na tvář. I když postupem času, na počátku 20. století, se vztahy rapidně zlepšily. Vychovatelku si v Británii často najímala aristokratická rodina. Výchova dítěte pak spadala jen pod kontrolu vychovatelky a učitele určitého předmětu, který rodiče dítěti vybrali.

Na přelomu století bylo z dnešního pohledu zcela evidentní, že lesbická láska nebyla chápána nikde. Láska mezi stejným pohlavím bez možnosti reprodukce? Zbytečné, nemorální! V Československu se s právem pro lesby začaly v rámci emancipace a v duchu svobody a seberealizace potýkat i heterosexuální ženy v 60. letech 20. století. Británie byla ale opět trochu „opožděnější“ a s bojem za práva homosexuálně orientovaných začala až v 70. letech, a to rovnou založením Fronty za svobodu gayů (GLF). V rámci této organizace se uskutečnily Dny gayů a Týden hrlosti gayů. Avšak celosvětově byl uznán fakt, že homosexualita není sexuální nemocí, až roku 1992 Světovou zdravotnickou organizací.⁷¹

Další významnou stránkou postavení ženy ve společnosti se stalo vzdělání. Ženám bylo dopřáno vzdělání, kterému se říkalo trivium (čtení, psaní, lehké počty) a mužům se zdálo takové vzdělání dostačující, jelikož do domácnosti nemusely mít ženy hlavy plné vědomostí. Situace týkající se vzdělávání byla jak v českých zemích, tak i na

---

71 PAVLJUK, Diana, *Partnerské vztahy lesbických žen*, diplomová práce, Olomouc 2008, s. 18.

britských ostrovech obdobná. Zejména na akademickém poli byl znát mužský vliv, jelikož pomalé postupné zpřístupňování oborů na vysokých školách jasně ukazovalo, jakou nechutí muži trpěli, když se mělo ženám dostat stejného vzdělání. Nejprve mohly ženy studovat filozofické zaměření, pak medicínu a až roku 1920 začaly školy přijímat ženy na technických oborech. V první polovině 20. století se v Československu odehrával boj o vzdělávání na středních školách a rovnost studentů a studentek, zatímco v Británii se obdobný boj odehrával zejména na poli vysokoškolském.

Porovnání zaměstnání žen v českých zemích a na britských ostrovech je prosté. Zatímco české ženy měly možnost zaměstnání rozmanitější, v Británii byla práce rozdělena kvůli průmyslové revoluci na dvě možnosti. První se naskýkala v hospodářství a zemědělství na venkově poblíž pobřeží nebo směrem na sever. Zemědělství ale bylo postupně čím dál více utlačováno do pozadí, jelikož průmyslové odvětví bylo na vzestupu a s tím i potřeba pracovní síly. A právě v továrnách nalézaly ženy nejčastěji svoji obživu.

V českých zemích bylo zaměstnání žen založeno na opačném principu. Ženy do zemědělství, muži do továren. Ženy byly ze zákona chráněny omezeným počtem hodin a zaměstnavatelé musely brát zřetel na ženy s dětmi či na menší fyzickou zdatnost žen.

Co se týkalo nejčastějších zaměstnání, tak se obě země od sebe moc nelišily. Mentalita mužů, kteří dovozovali ženám, jaké místo by bylo pro opačné pohlavní přijatelné, se moc neměnila. Takže nejčastěji ženy nacházely místo právě jako dělnice, poštovní manipulanky či úřednice, služebné a po dosažení práva na vytoužené vzdělání se ženám otevřely možnosti pracovat jako učitelky a lékařky. Bohužel ale někdy osud nešťastně zasáhl a ženy po velkých snahách žádné zaměstnání nenalezly. Uchýlily se tedy k jediné šanci na obživu a tou se stala prostituce. Nebylo to nic nezvyklého, k takovým případům docházelo po celém světě a leckdy je můžeme spatřit i v dnešní době.

Jak v Anglii, tak i Rakousko-Uhersku vládli politice muži. Nehodlali se vzdát svojí vůdčí pozice kvůli ženám, které považovali za neschopné a nedostatečně vzdělané. Také se muži schovávali za tvrzení, že ženy by se především měly starat o domácnost s dětmi, a ne o politiku. Britský politik John Stuart Mill byl pro aktivistky v Anglii stejný, co by pro české ženy Tomáš Garrigue Masaryk. Jejich názory byly skoro totožné a není divu, protože Masaryk z tvorby Johna S. Milla vycházel. Oba podporovaly rovnocennost mezi pohlavími, a hlavně ženskou rovnoprávnost.

Zatímco v českých zemích se rozmáhal nacionalismus, neboť docházelo k národnostním střetům v rámci tehdejšího Rakousko-Uherska, emancipační hnutí zůstávalo v této značně vyhocené situaci druhořadé. Británii naopak žádný nacionalismus necloumal, a jelikož byla nezávislým státem, byla zde volná cesta k boji o volební právo, které bylo hlavním politickým ženským tématem na sklonku 19. století.

Jelikož české aktivistky byly umírněnějšího rázu, větší kontakty se svými radikálnějšími „spolubojovnicemi“ z ostrovů neudržovaly. I když obě země měly společné členství v Mezinárodní alianci pro volební právo žen, tak politická aktivita byla oběma ženským uskupením navzájem cizí. Zatímco v českých zemích byla v hlavní roli diplomacie a legální činnost, v Británii se o hlavní slovo hlásilo žhářství a další trestní přestupky. V českých zemích byl vedoucí organizací v boji za volební právo Český klub žen, z něhož se utvořil specifický útvar Výbor pro volební právo žen s Františkou Plamínkovou v čele. Ekvivalentem české bojovnice se v Británii stala Emmeline Pankhurstová se svojí radikálně orientovanou Ženskou sociální a politickou unií (*Women's Social and Political Union*).

Mezníkem obou zemí byl počátek 20. století, i když snahy o rovnoprávnost už započaly samozřejmě mnohem dříve. V českých zemích byla zvolena jako první poslankyně Božena Viková-Kunětická a v Británii se už taky naskytla šance na lepší zítřky v podobě návrhu zákona o volebním právu žen. Zákon však přijat nebyl a situace se na rozdíl od českého úspěchu opět obrátila k horšímu. Situace by možná ještě vygradovala, kdyby nebylo blížící se války. Ta paradoxně otázku volebního práva vyřešila. Během války se ženy zapojily do prací, které by jim byly před válečným obdobím odepřeny, tím však stabilizovaly chod státu. Dále se zaslouhovaly jak o obstarávání jídla pro rodiny a zraněné, tak i v přeplněných nemocnicích pečovaly o nemocné. Za takovou obětavost (možná i jako vděk) bylo uděleno ženám volební právo po první světové válce. Avšak svým prvenstvím, z těchto dvou zemí v otázce volebního práva žen, se může pochlubit už nově vzniklé Československo. Británie schválila podobný zákon už roku 1918, ale rozhodující zákon udělující volební právo všem občanům (po dosažení jednadvaceti let) byl přijat až roku 1928.

ZÁVĚR

Základním cílem práce bylo zhodnotit témata postavení žen ve společnosti, v zaměstnání, politice a v závěrečné části je zkomparovat. Každá kapitola má lehkou odchylku. U prvního zmíněného tématu se autorka zaměřila jak na domácí život ženy s výchovou dětí, tak i na vytouženou cestu ke vzdělání. U části, která se týkala vzdělání a školství je zohledněno, že v českých zemích bylo cílem nejprve vybojovat pro ženy středoškolské vzdělání nezávisle na genderu. Rovnost dívek a chlapců nastala až v první polovině 20. století. Británie už byla trochu na jiné úrovni co se týče středoškolského vzdělání, takže je v příslušné části přihlédnuto spíše k univerzitnímu vzdělání. V kapitole reflektující zaměstnání je zcela patrná diference. Důležitým faktorem byla průmyslová revoluce, která se výrazně rychleji prosadila v Británii, výrazně ovlivnila počet pracujících v průmyslu a rozšířila továrenskou výrobu. V českých zemích se ale více žen ujalo v zemědělství nebo hospodařilo se svým manželem na vlastní pěst. Největším nepřítelem ženského uplatnění v práci (což samozřejmě zahrnovalo i dosažení rovnocenného vzdělání pro ženy) byly mužské obavy z konkurence. Muži se obávali sesazení z pomyslného vrcholu společnosti i politiky. Svůj vedoucí politický vliv si chránili nezavedením volebního práva, kterého se ženy na přelomu století stále více dožadovaly. Ženy razily teorii, že praktičnost a jemnější uvažování žen je nutné zahrnout i do tak drsného světa jako je politika. Muži však tuto teorii vyvraceli nedostatečným vzděláním a ženskou naivitou. Ženám se ale učinilo zadost v první polovině 20. století, kdy za zásluhy a oddanou činnost vlasti (jak britské, tak i v té době už československé) ženy volební právo obdržely.

Komparační část bakalářské práce vyvozuje, že (s ohledem na jiné zaměření studie u ženského vzdělání), se mentalita s kontinentálním rozdílem moc nediferencovala. Rozebírat postavení ženy jako manželky je zcela kontraproduktivní, jelikož muž měl hlavní slovo snad v každé společnosti, pokud by se neohlíželo na staré (ale blíže nespecifikované) jihoamerické kmeny indiánů, které mohly ženy vnímat jako bohyně rodící život.

Pokud jde o politiku a spolkovou činnost, v českých zemích byly spolky malé a rozdrobené, avšak hlavním leaderem ženských politických spolků byl Český klub žen, ze kterého se zrodil Výbor pro volební právo. Obdobný případ je reflektován i v Británii, ve které vládla ze strany žen Národní unie pro volební právo žen. Z té se odloučila Ženská sociální a politická unie. Rozdíl se ale hned naskýtá v politickém

směru. Zatímco v českých zemích je směr umírněný, britské ženy preferují radikální směr.

Autorka si je vědoma, že bakalářská práce neposkytuje informace ze všech sfér ženského života a pro kvalitnější zpracování anglické části by bylo potřeba více cizojazyčné literatury. Avšak snaha porovnat ženy vzdálené několik stovek kilometrů v časech 19. a počátku 20. století přinesla poznatek, že ženské pohlaví bylo vždy ambiciózní a že tehdejší ženy s různou intenzitou usilovaly o obdobné cíle, byť někdy různými prostředky. Britské a české ženy se tudíž svojí náturou příliš nelišily.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literatura

ABRAMSOVÁ, Lynn, *Zrození moderní ženy. Evropa 1789–1918*, Praha 2005.

BAHENSKÁ, Marie, *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha 2005.

BAHENSKÁ, Marie, HECZOVÁ, Libuše, MUSILOVÁ, Dana, *Nezbytná, osvobozující, pomlouvaná. O ženské práci*, Hradec Králové 2017.

BAHENSKÁ, Marie, HECZKOVÁ, Libuše, MUSILOVÁ, Dana, *Iluze spásy. České feministické myšlení 19. a 20. století*, Hradec Králové 2011.

BASLÍKOVÁ, Lenka, *Ženy v obtížných životních situacích a jejich uplatnění na trhu práce*, bakalářská práce, Brno 2007.

BASSERMANN, Lujo, *Nejstarší řemeslo*, Praha 1993.

BROOKE, Stephen, *Emmeline Pankhurst. A Biography by June Purvis*, in: *Labour/Le Travail* 55, 2005.

FRANTA, Bohuslav, *Parlamentní právo žen*, Praha 1916.

FRASER, Helen, *Women in Industry in England during the War*, in: *Proceedings of the Academy of Political Science in the City of New York*, New York 1919.

HOFFMANNOVÁ, Jaroslava, *Prvenství žen. Ženy iniciativní, vzdělané a tvořivé*, Praha 2016.

KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Praha 1931.

KRATOCHVÍLOVÁ, Martina, *České země 1850–1920. Gender, sexualita a postavení ženy ve společnosti*, diplomová práce, Plzeň 2015.

KRATOCHVÍLOVÁ, Martina, *Boj za volební právo žen ve Velké Británii a českých zemích (1848–1928)*, in: *Historica Olomoucensia*, 53-2017, 2.

KRATOCHVÍLOVÁ, Martina, *Postavení ženy na Plzeňsku ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století v českém a evropském kontextu*, Plzeň 2017.

LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*, Praha 1999.

LENDEROVÁ, Milena, KOPIČKOVÁ, Božena, BUREŠOVÁ, Jana, *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009.

MALÍNSKÁ, Jana, *My byly, jsme a budeme! České ženské hnutí 1860–1914 a idea českého národa*, Praha 2013.

MALÍNSKÁ, Jana, *Do politiky prý žena nesmí – proč?. Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha 2005.

MALÍNSKÁ, Jana, BAHENSKÁ, Marie, *Ženy a politika (1890–1938)*, Praha 2014.

PAVLJUK, Diana, *Partnerské vztahy lesbických žen*, diplomová práce, Olomouc 2008.

POLIŠENSKÝ, Jakub, OSTROVSKÁ, Sylvia, *Velké a malé ženy v dějinách lidstva*, Praha 2000.

SHKIMBA, Margaret, *Ivy Pinchbeck*, in: *Encyclopedia of Historians and Historical Writing*, sv. 2, London 1999.

TUMIS, Stanislav, *Postavení žen a „ženská otázka“ v pozdně viktoriánské a edwardiánské společnosti*, dizertační práce, Praha 2008.

UTRIO, Kaari, *Dcery Eviny*, Praha 1994.

WINSLOW, Barbara, *The most prominent suffragette*, in: *The Women's Review of Books* 20, 2003, 8.

Internetové zdroje

Americký klub dam, In: cesky-dialog.net [Online], [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <http://www.cesky-dialog.net/clanek/1434-americky-klub-dam/>.

Alys Russel. A bibliography, in: Russel Journal [online], [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <file:///C:/Users/Acer/Downloads/1325-Article%20Text-1640-1-10-20140922.pdf>.

Force-feeding of Suffragettes, In: The History Learning Site [online], [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <https://www.historylearningsite.co.uk/the-role-of-british-women-in-the-twentieth-century/force-feeding-of-suffragettes/>.

Jak získaly české ženy volební právo, In: padesatprocent.cz [Online], [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <https://padesatprocent.cz/cz/jak-ziskaly-ceske-zeny-volebni-pravo-ii>.

Je to 110 let, co se narodila první doktorantka práv, in: Česká advokátní komora [Online], [cit. 2018-04-20]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=1704>.

Marie Zdena Baborová – sběratelka, in: Filokartie, Online magazín o fiolokartii [Online], [cit. 2018-04-20]. Dostupné z: <http://www.filokartie.cz/phdr-marie-zdena-baborova-sberatelka-r-16-c-408>.

Rady a pokyny pro mladou nevěstu, in: Malý pohled do života žen v 19. a na počátku 20. století [online], [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <http://www.omk.cz/dyn/doc/zeny?print=1>.

Rady a pokyny pro mladou nevěstu, in: Robert-Antoniova c. k. priv. stránka internetová [online], [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <http://antonio.cz/literatura/nevesta>.

Rozvoj vzdělávání žen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, In: rovne-prilezitosti.cz [Online], [cit. 2018-03-17]. Dostupné z: <https://www.rovne-prilezitosti.cz/clanky/clanek-3.html>. *PhDr.*

150 let od narození MUDr. Anny Bayerové - první české lékařky, in: feminismus.cz [Online], [cit. 2018-02-17]. Dostupné z: <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/150-let-od-narozeni-mudr-anny-bayerove-prvni-ceske-lekarky>.

RESUMÉ

The aim of this Bachelor's thesis called *The comparison of Czech and British women's social status between the end of 19th and the beginning of 20th century* is to compare the social status of women between these two countries mentioned above. The thesis deals not only with the women's family life but also with the education and the job career. Regarding especially the job career, there is a huge difference visible between those countries because, unlike Czech countries, Great Britain was a great global power regarding the industry question. Back in these days women were considered to be inferior in all aspects of life. Through the chapters within the thesis there is objectively expressed women's often complicated and rough life back in the time. One of the important aspects regarding this topic is definitely politics. First of all, women then tried pretty hard to achieve gender equality. Generally said the policy activities performed by women at the 19th and 20th century were quite active and based on daily basis. They eventually managed to achieve the "vote right" (which was supposed to solve their struggles with gender equality) later at 20th century.